

SÒCRATES.

"Confia en mi, candorós amic meu (dirigint-se a Alcibiades), i també en la màxima que hi ha escrita a Delfos: «Coneix-te a tu mateix» (...).¿Creus, potser, que és cosa fàcil això de conèixer-se un mateix, i penses que va ser un home vulgar el qui va posar això al temple de Delfos, o, ben al contrari, que no està a l'abast de qualsevol?"¹

"Em vaig dirigir a un home d'aquests que semblen savis, amb la intenció que allí, si en algun lloc era possible, refutaria el vaticini de l'oracle: «Aquest és més savi que jo i, en canvi, tu deies que era jo. Ara bé, en examinar-lo atentament (no ve al cas que citi el seu nom, era un polític) durant la conversa en vaig treure, ciutadans atenesos, la impressió següent: Moltes persones creien que aquell home era savi, i principalment s'ho creia ell mateix, però no ho era. D'aleshores ençà em vaig guanyar l'enemistat d'ell i de molts dels presents.

I, mentre me n'anava, em feia aquest raonament: «Certament, sóc més savi que aquest home, perquè és possible que cap dels dos no sapiguem res de bo, però aquest home es pensa saber alguna cosa, no sabent res; jo, almenys, com que no sé res, tampoc no m'ho penso. Sembla, per tant, que jo sóc més savi que ell en aquesta mateixa petitesa, que el que no sé no penso que ho sé»².

"Sòcrates va, dedicar la seva atenció a les virtuts morals, i fou el primer a buscar-ne una definició; (...)i, naturalment, va investigar l'essència de les coses; perquè intentà de raonar de manera lògica, i el punt de partença de tots els raonaments lògics és l'essència".³

"I si a mi després d'això em diguéssiu: «Sòcrates, nosaltres no volem creure Ànitos, sinó que t'absolem, però amb la condició que no passaràs el temps en aquesta mena de proves ni cercaràs la veritat; i si ets agafat fent alguna d'aquestes coses, moriràs», si vosaltres, com dic, em posseïssiu aquesta condició, jo us diria: «Jo, atenesos, us tinc respecte i us estimo, però vull creure més aviat el déu que vosaltres, i mentre respiraré i mentre em serà possible estigueu segurs que no deixaré de filosofar i de fer-vos recomanacions i d'ensenyar-vos i de parlar a aquell que m'escaurà a trobar d'entre vosaltres, dient-li, com tinc per costum: «Oh tu, bon amic, que ets atenès, ciutadà de la ciutat més gran i més anomenada per la saviesa i per la força, ¿no t'avergonyeixes d'ocupar-te de la fortuna per veure com se't farà el més grossa possible, i de la glòria i de l'honor, i en canvi, del seny i de la veritat i de l'ànima, de veure com esdevindran millors, no te n'ocupes ni hi penses?» I si algun de vosaltres m'ho nega i diu que se n'ocupa, no el deixaré pas anar de seguida i me n'aniré, sinó que li faré preguntes i l'examinaré i l'investigaré, i si em sembla que no està en possessió de la virtut, però diu que la posseeix, li faré retrets que atribueixi tan poc valor a les coses que en tenen molt i s'estimi tant les coses que en tenen poc. Així ho faré amb joves i amb vells, amb aquell que trobaré, estranger o de la ciutat, més, però, amb els de la ciutat, perquè em sou més pròxims per la sang. Car sapigheu bé que m'ho mana el déu; i jo penso que no hi ha per a la Ciutat cap bé més gran que aquest servei meu al déu. Car jo no faig res més que anar d'una banda a l'altra persuadint-vos, joves o vells, de no ocupar-vos ni del cos ni dels diners abans ni amb tant de zel com de l'ànima, per fer-la tornar el millor possible, dient-vos que la virtut no ve de les riqueses, sinó que les riqueses i tots els altres béns dels homes en l'ordre particular i en la vida pública vénen de la virtut. Si dient això, doncs, corrompo

¹ Plató, "Alcibiades", 124b i 130a.

² Plató, "Apologia", 21b-d.

³ Aristòtil, "Metafísica", 1078b 18-25.

la joventut, la meua activitat deu ésser perjudicial; però si algú afirma que dic altres coses que aquestes, no diu res de bo. En fi, jo diria, atenesos, cregueu Ànitos o no el cregueu, m'absolgueu o no m'absolgueu, jo no puc obrar altrament per moltes vegades que em condemneu a mort".⁴

"-Jo estic ben convençut que cap home intel·ligent no creu que ningú falti expressament ni faci expressament coses lletges i dolentes, ans els intel·ligents saben prou bé que tots els qui fan coses lletges i dolentes ho fan sense adonar-se'n.

(...)

-Ningú que sàpiga o es pensi saber que una cosa és millor que la que fa, i que a més és possible, després no farà la que fa, podent fer una cosa millor; i deixar-se vèncer a si mateix no és res més que ignorància, mentre que vèncer-se a si mateix és saviesa.

Tots i estigueren d'acord.

-I bé, què, ¿no anomeneu ignorància tenir una opinió equivocada i falsa de les coses molt importants?

També en això tots estigueren d'acord.

-¿No és cert, vaig continuar, que ningú no tendeix de bon grat al mal ni a allò que li sembla ésser un mal, ni està en la natura de l'home, pel que es veu, d'anar cap a allò que es pensa que és un mal amb preferència a allò que és un bé; i que quan es veu forçat a triar un mal entre dos, ningú no triarà el més gran, podent decidir-se pel més petit?".⁵

La mort.

"Critó li preguntà: -De quina manera vols que t'enterrem?

-Com us vingui bé, va contestar. (...) Perquè quan acabi de beure el verí ja no estaré amb vosaltres; us hauré deixat per anar a fruit de la felicitat dels benaurats. (...). Així Critó ho suportarà més fàcilment, i que en veure cremar o enterrar el meu cos no es desesperi com si jo estigués patint grans dolors, i que no digui en els meus funerals que «ens deixa veure Sòcrates», o que «s'emporta Sòcrates», o que «enterra Sòcrates». Perquè has de saber, admirable Critó, que parlant tan impròpiament no solament comets una falta, sinó que fas mal a les ànimes. Has de ser més valent, i dir que sols és el meu cos que enterres, i enterra'l, per tant, de la manera que vulguis, o com pensis que està més d'acord amb les lleis.

Sense dir res més, passà a l'habitació del costat i es va banyar. (...). En acabat, li van portar els seus fills, que en tenia tres, dos de molt petits, i un de bastant gran, i al mateix temps van entrar les dones de la família. Els va parlar i va fer algunes recomanacions. Després va fer que es retreïssin les dones i els nens, i va tornar a reunir-se amb nosaltres.

El sol ja estava a punt de pondre's, puix que havia estat molta estona en el bany. Es va asseure i no va parlar gaire. Arribà el servent dels Onze (...) i tornà acompanyat de l'home que li havia de donar la cicuta que portava en una copa. En veure'l, Sòcrates li digué:

-Bon home, tu que ets entès en aquestes coses, què cal que faci?

-No res més que beure-te-la i passejar fins que notis una pesantor a les cames; i després ajeure't. Així et farà el seu efecte.

I mentrestant oferí la copa a Sòcrates. Ell l'agafà amb molta tranquil·litat i, sense alterar-se-li ni el color ni el rostre (...).

Fins aquell moment nosaltres havíem estat prou capaços de contenir les llàgrimes, però en veure que se la bevia, i sobretot quan ja se l'hagué beguda, ja no vam poder. A mi també, malgrat els esforços que feia, em queien les llàgrimes tan abundantament que em vaig haver de

⁴ Plató, "Apologia de Sòcrates", 29c-30c.

⁵ Plató, "Protàgoras", 345d-e; 358c-d.

tapar amb el mantell per desfogar-me plorant, perquè la veritat és que no plorava per la desgràcia de Sòcrates, sinó pel meu infortuni, pensant en l'amic que ara perdia. Critó s'havia posat a plorar abans que jo, i va sortir, i Apol·lodor, que no havia fet més que somicar, comença a cridar, a lamentar-se i gemegar de tal manera que se'ns partia el cor a tots llevat de Sòcrates.

-Llavors ell: Però quina raresa és aquesta, digué, amics meus? Però què és això? A què vénen aquests plors? He fet sortir les dones per no sentir llurs gemecs i no haver-les de renyar (...). Cal·leu, doncs, i mireu de demostrar més fermesa.

Aquestes paraules ens van avergonyir tant que ens vam aguantar.

Sòcrates, que continuava passejant, va dir, al cap d'una estona, que sentia un gran pes a les cames, i es va ajeure al llit, com li havien ordenat. Se li va acostar l'home que li havia donat la metzina, i, després d'haver-li examinat els peus i les cames, li va pitjar amb força els peus i li va preguntar si ho sentia. Ell va dir que no. Tot seguit li va prémer les cames, i pujant més les mans ens va fer veure que el cos ja se li refredava i es posava ert. I ens va dir que quan la fredor li arribés al cor Sòcrates ens deixaria. Ja tenia el ventre fred, i aleshores es va descobrir la cara que tenia tapada, i va dir a Critó:

-Tenim el deute d'oferir un gall a Asclepi. Paga'l i no us n'oblideu⁶.

Van ser les seves últimes paraules.

-Ho faré -li va dir Critó. Però pensa si no ens has de dir res més.

Ja no va contestar, i poc després es va estremir suaument, i l'home el va destapar. Sòcrates tenia la mirada fixa, i Critó, en veure'l, pietosament li va cloure els ulls i la boca.

Ja veus, amic, quina ha estat la fi d'aquest home, del qual diríem que, dels que hem tractat del seu temps, era el millor, i també el més ple de seny i el més just".⁷

"Car témer la mort, atenesos, no és altra cosa que pensar-se ésser savi sense ésser-ho; pensar saber una cosa que hom no sap. Car ningú no sap què és la mort, ni si s'escau a ésser per a l'home el més gran de tots els béns, però els homes la temen com si sabessin del cert que és el més gran de tots els mals".⁸

⁶ Asclepi, o Esculapi, era el déu de la medicina. Hi ha diverses interpretacions d'aquestes últimes paraules de Sòcrates. Donat que els galls eren l'agraïment per haver recuperat la salut, uns diuen que agraiïa haver-lo guarit de la malaltia de viure, i de tots els mals de la vida; altres, en canvi, que va fer una concessió a una de les pràctiques de la religió popular.

⁷ Plató, "Fedó", 115b-final.

⁸ Plató, "Apologia de Sòcrates", 29,ab.